

Πλούταρχος και πλειστοί άλλοι συγγραφεῖς και ποιηταί. Τὰς μεταφράσεις ταύτας μετεχειρίζετο δὲ Σαιξπήρος ἐν τῇ ποιήσει τῶν δραμάτων του καὶ προσελάμψανε μάλιστα καὶ λάθη ἐξ αὐτῶν· (τοιαῦτα λάθη εἶναι π. χ. τὸ Lydia ἀντὶ τοῦ Lybia ἐν τῷ δράματι «Ἀντώνιος καὶ Κλεοπάτρα» [III, 6, 10] καὶ τὸ on this side Tiber ἀντὶ τοῦ on that side Tiber [Καίσαρ III, 2, 254], καὶ ἄλλα παρόμοια.) Τὴν μετριότητα τῆς παιδεύσεως του καταδεικνύει προσέτι δὲ ποιητής εἰσάγων ἐν τῷ «Ιουλίῳ Καίσαρι» ὡρολόγια σημαίνοντα, ἐν τῷ «Τροῖλῳ καὶ Κρεσσίδᾳ» τύμπανα κρουόμενα ἐν τῷ «βασιλεῖ Ιωάννῃ» τηλεβόλα ἐκπυρσοκροτοῦντα καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Σοφὸς ἀνὴρ καὶ ἐμβριῦς γνώστης τῆς ἀρχαιότητος, οἷος ἦτον ὁ Βάκων, οὐδέποτε δὲ περιέπιπτεν εἰς τοιαῦτας ἀνακριβείας καὶ ἀναχρονισμούς, οὐτε τῆς γεωγραφίας θάτο τόσον ἀδαής ὥστε τὴν μὲν Βοημίαν νὰ παραστήσῃ ὡς χώραν παράλιον τὸν δὲ Βαλεντίνον (ἐν τῇ κωμῳδίᾳ? «Οἱ εὐγενεῖς τῆς Βερόνης») ἀποπλέοντα ἐκ Βερόνης εἰς Μεδιόλανα. Βλέπομεν λοιπὸν δὲ τὸ Σαιξπήρος ἦτο ἐξηρτημένος ἐκ τῶν πηγῶν, τὰς δόπιας μετεχειρίζετο, ίδιας δὲ γνώσεις μόνον δλίγας εἶχε νὰ προσθέσῃ. Ὡς ἥμοιοιδές ἐλάμψανεν ἀρκετὸν καιρὸν νὰ εὑρόντη τὸν κύκλον τῶν γνώσεων του εἰς τὸν διαφόρον κλάδους τῆς ἐπιστῆμης διὰ τῆς ἀναγνώσεως σχετικῶν βιβλίων. Ἐνίστε μάλιστα τῷ ὑπελείπετο πολὺ περισσότερος καιρὸς ἢ ὅσον ἐπεδύμει, ὡς λ. χ. ἐν ἔτει 1592, ὅτε ἐν Λονδίνῳ ὑπῆρχεν ἡ πανώλης καὶ τὰ θέατρα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἔμενον κεκλεισμένα. Ἐκ τῆς γνώσεως ζένων χωρῶν, ἦν δεικνύει ἐν τισι τῶν δραμάτων αὐτοῦ, ἥδυνατό τις νὰ συμπεράνῃ δὲ ποιητής ἔκαμε πολλὰ ταξείδια (ἐπωφεληθεῖς ἵσως τὴν ἐν ἔτει 1592 δυσάρεστον εὐκαιρίαν). Ἀλλ' ὅμως γνώσκομεν ἀφ' ἑτέρου, πόσον μεγάλη συγκοινωνία ὑπῆρχε

τότε μεταξὺ Λονδίνου καὶ τῶν βορείων χωρῶν, Ὁλλανδίας καὶ Γερμανίας ἦτι δὲ καὶ τῆς Ἰταλίας. Ὁ Σαιξπήρος λοιπὸν ἥδυνατο εὐκόλως νὰ λαμβάνῃ παντὸς εἰδους πληροφορίας περὶ τῶν χωρῶν τούτων, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸ Λονδίνον. Ὁμοίως δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ τὰς λοιπὰς παντοειδεῖς γνώσεις, ἃς δεικνύει ὁ Σαιξπήρος ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ, χωρὶς ν' ἀναγκαζόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι δὲ ποιητής ἐχρημάτισε καὶ γραμματεὺς δικηγόρου, καὶ ιστρός, καὶ φαρμακοποιός, καὶ διδάσκαλος, καὶ στρατιώτης καὶ ναύτης κτλ. κτλ.

Ἄλλ' οἱ ἀρνόύμενοι δὲ τὸ Σαιξπήρος εἶχε τὴν ίκανότητα νὰ συγγράψῃ τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομά του γνωστὰ ἥμιν δράματα φέρουσι καὶ ἄλλας ἀποδείξεις τοῦ ισχυρισμοῦ των τούτου. «Ἄν δὲ οἱ Σαιξπήρος, λέγουσιν, ἦτο πραγματικῶς τόσον ἔξοχος ποιητής, ἐπρεπε σήμερον νὰ εἰξεύρωμεν περισσότερα περὶ τοῦ βίου του!» Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο εἶνε σαμρότατον. Διότι περὶ πολλῶν ἄλλων ποιητῶν, οἵ τινες τότε ἐθεωροῦντο ἐπ' ἵσης ἔξοχοι καὶ διαπρεπεῖς ὡς ὁ Σαιξπήρος, ὡς λ. χ. περὶ τοῦ Spenser, περὶ τοῦ Marlowe, περὶ τοῦ Greene, περὶ τοῦ Peele καὶ περὶ τοῦ Kyd γνώσκομεν σήμερον ἐπ' ἵσης δλίγα, περὶ τινῶν δὲ ἐξ αὐτῶν ἔτι δλιγάτερα. Αὐτόχρονα ἀνοησία εἶνε τὸ ἐπιχείρημα ἐνδὸς τῶν νεωτάτων Βακωνιανῶν, ὅστις ἐρωτᾷ: «Ποῦ εἶναι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Σαιξπήρου; ποῦ τὰ βιβλία του; ποῦ τὰ χειρόγραφα τῶν δραμάτων του;» Ἡμεῖς πρὸς ταῦτα ἀντερωτῶμεν: Ποῦ εἶναι αἱ ἐπιστολαὶ, ποῦ τὰ βιβλία, ποῦ τὰ χειρόγραφα τῶν ἔργων τοῦ Marlowe, τοῦ Greene, τοῦ Peele, τοῦ Spencer καὶ τῶν ἄλλων; Ἐν ὅσῳ δὲν μᾶς δεικνύουσι ταῦτα, δὲν δύνανται ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐκείνων νὰ συμπεράνωσιν δὲ τὸ Σαιξπήρος δὲν ἔτι ποιητής.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

Η ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ.

(Ἐκ τοῦ γερμανικοῦ.)

(Συνέχεια).

 ΥΡΙΣΚΩ λοιπόν, ἐκτὸς τῆς προσωπικῆς δυσαρμονικῆς διαθέσεως, περὶ ἡς ἀνωτέρω ὀμιλησα, τέσσαρας κυρίως ῥίζας τῆς ἀπαισιοδοξίας τῶν ἡμετέρων χρόνων: τέσσαρας ῥίζας, αἵτινες ἐμπεριέχονται ἐν τῷ σήμερον ἐπικρατούσῃ περὶ τοῦ κόσμου θεωρίᾳ, δηλαδή:

1) Τὴν ὑπὸ τοῦ Καντίου κυρίως ἀναπτυχθεῖσαν διδασκαλίαν, δὲ τὸ ἀνθρωπὸς μόνον φαινόμενα, μόνον εἰδωλα τῶν πράγματων βλέπει καὶ κατανοεῖ, ἐνῷ τὰ πράγματα αὐτὰ καθ' ἐαυτά, δὲ κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀντικείμενα ἐν τῇ ἀληθινῇ αὐτῶν οὐσίᾳ μένουσιν αἰώνιως ἀπόκρυφα καὶ ἀγνωστα εἰς αὐτόν. Καὶ ἀν μᾶς εἴπωσιν δὲ τοιαῦτας καὶ κακῶς ἐνοήσαμεν καὶ ἡμιηνεύσαμεν τὸν ισχυρισμὸν τοῦ Καντίου (ὅτι μόνον φαινόμενα ἀναγνωρίζομεν, τὸν δὲ πράγματος αὐτοῦ καθ' ἐαυτὸν οὐδεμιαν γνῶσιν λαμβάνομεν), βεβαιότατον ὅμως εἶναι δὲ οὐτως ἐνοήητη δὲ ισχυρισμὸς οὗτος ὑπὸ πλειστῶν διασημοτάτων ἀνδρῶν, οἵτινες πρωτορίσθησαν νὰ εἶναι οἱ πνευματικοὶ ὄδηγοι καὶ ἡγεμόνες τοῦ ἐθνους. Οὕτω λ. χ. ὁ Kleist, δοτις ἀκαμάτως καὶ ἀνενδότως ἐπεδιώκεται τὴν τελειοποίησιν ἐαυτοῦ καὶ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπίστενεν δὲ τοῦ συλ-

λέγει βεβαίας γνώσεις καὶ ἀληθείας, ισχυούσας πανταχοῦ καὶ πάντοτε, ἀναγνούς παρὰ τῷ Καντίῳ δὲ οὐδεμιαν ἀλήθειαν ἀπολύτως ισχύουσαν δυνάμεθα νὰ μάθωμεν, ἄλλα μόνον γνωρίζομεν πῶς φάνονται εἰς ήμας τὰ πράγματα καὶ οὐχὶ πᾶς εἶναι ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῶν, τοσούτον ἀπεδαρρύνθη καὶ ἀπεγοητεύθη ὁ ἐνθουσιώδης ἐκείνος ἀλήθειας ὡστε τῆς ἀπολύτως τοῦ Καντίου καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ προσήλυτοι τοῦ καθολικισμοῦ, δοτοι πρὸ πάντων ἐστεροῦντο τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως τοῦ νὰ ὑπερνικήσωσι τὴν κρίσιν ταῦτην δι' ἐμβριῶν ἐρευνῶν. Αὕτη εἶνε ἡ ἀπάρνησις τοῦ ιδίου λογικοῦ καὶ τοῦ ιδίου νοῦ καὶ ἡ παντελῆς ὑποταγῆς εἰς τὸ κύρος καὶ τὴν αὐθεντίαν τῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἀπόγνωσις αὕτη καὶ ὁ ἀπελπισμὸς περὶ τῆς ἐξευρέσεως καὶ διαγνώσεως τῆς ἀπολύτου ἀληθείας διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου λογικοῦ εἶνε ὡς γνωστὸν καὶ ἡ θεμελιώδης βάσις τῆς κοσμικῆς Βίβλου τῶν Γερμανῶν, τοῦ Φαύστου. Ο Γερμανὸς ποιητής Λέναου καὶ πλειστοί ἄλλοι εὐφυέστατοι ἀνδρες εἶδον τὸν βίον αὐτῶν ἐρημούμενον

καὶ ἐξοκέλλοντα εἰς τὴν ἀπελπισίαν τοῦ νὰ εὕρωσι ποτὲ τὴν ἀλήθειαν, ἢν ἐπειδύμουν νὰ ιδωσιν ἀπῆκαι καὶ ψηλαφητήν, ἀντὶ νὰ προσπαθῶσι ὀλίγον καὶ ὀλίγον δι' ἀπαύστου ἔρευνης νὰ πλησιάσωσι πρὸς αὐτήν, ἐγένοντο δέ, ὡς εἰκός, ἀπαίσιόδοξοι, διότι ἡ ἐπιστήμη δέν ἤδυνατο νὰ ικανοποιήσῃ τὴν διψῶσαν ἀληθείας καὶ ἐσωτερικῆς εἰρήνης ψυχῆν των. Ἐπειδὴ ἐν τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας ἔθεωρουν κειμένην τὴν ἑαυτῶν εὐδαιμονίαν καὶ μακαριότητα, ὅμα ὡς ἐνόησαν τὸ διάκενον πάσης ἀνθρωπίνης γνώσεως ἐνέπεσον εἰς παντελῆ ἀπελπισμόν, καὶ ἥλθον εἰς σύγκρουσιν καὶ διάστασιν πρὸς ἑαυτούς καὶ πρὸς τὸν κόσμον.

Καὶ σήμερον ἔτι πίπτουσι θύματα τῆς ἀπογνώσεως ταύτης πλεῖστα ἔξοχα πνεύματα, καὶ σήμερον ἔτι περιφέρεται μεταξὺ ἡμῶν τὸ ζοφερὸν τοῦτο φάσμα τοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ τῆς πωρώσεως. Τί ἔστιν ἀλήθεια; Ἐρωτῶσι μετὰ τοῦ Πιλάτου πλεῖστοι ἀπεγνωσμένοι σοφοί, ἔχοντες δύως κατ' εύτυχίαν των ικανήν δόσιν μακαρίας κουφότητος καὶ ἀρκούντως ισχυρῶν φοπήν πρὸς τὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου, ὡστε νὰ μὴ γίνωσι θύματα τῆς ἀπογνώσεως των. «Ἐτι καὶ σήμερον ἐπικρατεῖ καὶ εἶνε, οὗτως εἰπεῖν, τοῦ συρμοῦ ἡ σύγχυσις αὐτῇ καὶ ἀκαταστασία, ἡ ἄγουσα τέλος εἰς τὴν ἀσωτίαν καὶ κακοήθειαν, εἰς τὴν ἀκόλαστον ἀπόλαυσιν, θεωρουμένην ὡς τὸ μόνον ἀληθές ἐν τῷ κόσμῳ. «Ἐίνε δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια ἡ ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἔξαγγελλορένη, εἶνε ἀλήθεια ἡ ὑπὸ τοῦ ιερέως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κηρυσσομένη, εἶνε ἀλήθεια ἡ ὑπὸ τοῦ ιατροῦ ἐν ταῖς συνταγαῖς γραφομένη, εἶνε ἀλήθεια ἡ ὑπὸ τῶν διδασκάλων ἐν τοῖς σχολείοις διδασκομένη; Πάντα ταῦτα εἶναι κατὰ σύμβασιν παραδεδεγμέναι συνθήκαι τῆς κοινωνίας, ὁ δὲ μάλιστα πρὸς αὐτάς συμμορφούμενος καὶ ὁ μάλιστα σεβόμενος αὐτάς, οὗτος θεωρεῖται ὡς καλὸς κάρανδος ἀνθρωπος.» Αὕτη εἶνε ἡ μεφιστοφέλειος λογικὴ ἢν ἀκούομεν πολλαχόθεν. Πρὸς ταῦτα ἀπαντῶμεν, ὅτι τὸ καθηκόν ἡμῶν εἶνε ἀκριβῶς νὰ πραγματοποιῶμεν δλονὲν περισσότερον τὰς περὶ τοῦ βελτίονος πεποιησεις ἡμῶν ἐν τῷ βίῳ καὶ οὕτω νὰ πορισθῶμεν ἔκφανσίν τινα τῆς ἀληθείας, μᾶλλον ἀρμόζουσαν καὶ πληρέστερον ἀνταποκρινομένην πρὸς τὸν σημερινὸν ἡμῶν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι. Περὶ δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Καντίου κυρίως ἀναπτυχθείσης καὶ ἀνωτέρω ὑποδηλωθείσης θεωρίας, ἔχομεν ἐν πρώτοις νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι: ἡ διδασκαλία αὐτῇ τοῦ Καντίου δὲν κηρύττει τόσον, ὅτι ἀνθρωπος οὐδὲν κατ' οὐσίαν δύναται νὰ διαγνώσῃ καὶ κατανοήσῃ, δοσον διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἔξωτερικὸς κόσμος τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων τυγχάνει μεταβαλλόμενος καὶ ἀπατηλός ὁ δὲ ἀληθῆς κόσμος εἶνε ὁ τῆς ἡμετέρας διανοίας, ὁ λογικὸς ἡμῶν κόσμος, δημιουργὸς δὲ αὐτοῦ ἡ ἦν ἡμῖν ἐνοικούσα δύναμις, ἥτις ἐκ τῶν μεταβαλλομένων φαινομένων τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου ἀνοικοδομεῖ ἴδιον κόσμον κατὰ νόμους αἰωνίους· ὅτι τὸ σχῆμα καὶ τὸ εἶδος, ἐν ᾧ παρουσιάζονται ἡμῖν τὰ πράγματα τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου, δὲν ἔχει αὐτοτελὴ ὑπαρξίην ἀλλὰ παραγεται ἐν ἡμῖν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, καὶ ὅτι ὁ πνευματικὸς ἡμῶν βίος εἶνε τὸ ἄμεσον ἀντικείμενον τῆς ἡμετέρας γνώσεως καὶ ἡ πνευματικὴ ἡμῶν ὑπαρξία εἶνε τὸ πολυτιμότατον μέρος τῆς ἡμετέρας φύσεως.

Καὶ τοῦτο εἶνε τὸ δεύτερον, ὅπερ μᾶς λέγει ὁ Κάντιος: ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὸ πάντων σπουδαιότατον δί ἡμᾶς εἶνε ἡ ἡμικὴ ἡμῶν βούλησις καὶ ἡ πραγμάτωσις αὐτῆς, πᾶσα δὲ γνώσις αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει εἰ μὴ καθ' ὅσον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κανὼν καὶ γνώμων τῶν ἡμετέρων πράξεων καὶ νὰ δείξῃ ἡμῖν τοὺς νόμους καθ' οὓς ὀφείλομεν νὰ ρυθμίζωμεν συμφώνως πρὸς τὸν ἀληθῆ ἡμῶν προορισμὸν τὴν ἡμετέραν ἐνέργειαν.

Άλλ' εἰς τὴν ὑγια ταύτην ἀρχὴν δὲν δύνανται νὰ ἀρθῶσιν οἱ ἀρνούμενοι ὅτι ἀνθρωπος ἔχει ἐλευθέραν θέλησιν. Καὶ ἡ ἄρνησις αὐτῇ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως εἶναι ἡ δευτέρα ρίζα τῆς ἀκασιοδοξίας.

Ος φυσιοδίφης ἡ ἀπροκατάληπτος ὀπαδὸς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἀναγκάζεται τις τὸν ἀπαραβίαστον νόμον τὸν αἰτίου καὶ τοῦ αἰτιατοῦ (Causalgesetz) νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ ἐφαρμόζῃ καὶ ἐπὶ αὐτῶν τῶν πράξεων καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μεταφυσικὰ δόγματα τῶν φιλοσόφων καὶ θεολόγων, τῶν παραδεχορένων τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως. «Ο ἀνθρωπος πράττει καὶ ἐνεργεῖ, ὅπως παρακινοῦσιν αὐτὸν πρὸς τοῦτο τὰ κύτταρα τοῦ ἐγκεφάλου του, καὶ λαμβάνει τὰς ἀποφάσεις του, κατὰ τὴν ἐκάστοτε παλμικὴν κίνησιν τῶν μορίων τοῦ ἐγκεφάλου του.» Εἰς τοιούτο συμπέρασμα ἀναγκάζονται νὰ καταλήξωσιν οἱ θεωροῦντες τὴν ὅλην ὡς τὴν μόνην ἀρχὴν τοῦ παντός, ἐνῷ ἡδύναντο ὄρθιότερον νὰ παραδεχθῶσιν, ὅτι ἡ ὅλη καὶ ἡ συνείδησις, ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ὄντα παράλληλα, τὰ ὅποια δὲν δύνανται νὰ συνδεθῶσι διὰ τοῦ νόμου τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ αἰτιατοῦ. «Οπως ἐν τῷ μεσαῖνον ἀφηρημένας τινάς ιδέας οὕτω καὶ σήμερον τοὺς φυσικοὺς νόμους θεωροῦσιν ὡς αὐτοτελῆ καὶ αὐθυπόστατα ὄντα, ἐνῷ οἱ φυσικοὶ οὗτοι νόμοι οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰ μὴ διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς παρατηρήσεως γεννηθεῖσαι ἐν ἡμῖν ἐννοιαῖ, ὑφ' ἀς ὑποτάσσομεν τὰ τῆς φύσεως φαινόμενα, «Οι φυσικοὶ οὗτοι νόμοι, λέγουσιν, εἶναι ἡ ἀδυσώπητος εἰμαρμένη, πρὸς τὴν ὄποιαν εἶναι ἀνοησία νὰ ἀγωνιζώμεθα.» «Οτι τοιαῦται ιδέαι δὲν δύνανται νὰ ἀνυψώσωσι τὸν ἀνθρωπὸν ἐν τῇ αὐτοσυνειδησίᾳ του καὶ νὰ τὸν παροτρύνωσι πρὸς τελειοπόνησθαι, εἶνε εὐνόητον. Κατὰ τὰς ιδέας ταῦτας, ἡ αὐτοσυνειδησία δὲν εἶνε προτέρημα, καθ' ὃ ἡ ἀνθρωπος ὑπερτερεῖ τῶν ζώων, ἀλλ' εἶνε βάσανος, ἡ ἐκλογὴ ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν εἶνε αὐταπάτη, αἱ ἡμέτεραι πράξεις ὄριζονται ὑπὸ αἰωνίων καὶ ἀπαραβίαστων νόμων, ἡμεῖς δὲ κατ' οὐσίαν εἴμεθα τὸ παύγνιον τῆς είμαρμένης.

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπως καὶ εἰς τὰ πλεῖστα, ἡ ἀλήθεια κεῖται ἐν τῷ μέσῳ. Οὔτε ἐλευθεροὶ εἴμεθα ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ αἰτιατοῦ καὶ ἀπὸ τῶν φυσικῶν νόμων, οὔτε ὑποδεδουλωμένοι εἰς αὐτούς. Πᾶν ὅτι συμβαίνει, συρβαίνει πάντοτε κατὰ τὸν νόμον ἐκείνον, ἀλλ' ἀν θέλωμεν ν' ἀκολουθήσωμεν ταύτην ἡ ἐκείνην τὴν σειράν τοιαύων καὶ αἰτιατῶν, τοῦτο ἔξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀποφάσεως, διότι δὲν ὑπάρχει μία μόνον ἀλυσίς αἰτίων καὶ αἰτιατῶν, ἀλλ' ἀναρίθμητοι, δὲν ὑπάρχει μία γραμμὴ ἀλλὰ μία ἐπιφάνεια.

Ἄφ' ἑτέρου ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως φαίνεται ἀκριβῶς ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ ἀνθρωπος μεταβάλλει τὴν φύσιν κατὰ τὸ έαυτοῦ ιδεῶδες, καὶ ἀποτυποῦ ἐπ' αὐτῆς τὰς

ιδέας του, ἀφ' οὗ πρότερον διὰ τῆς ἐρεύνης κατενόησε τοὺς νόμους αὐτῆς καὶ κατώρθωσε νὰ τοὺς ἐκμεταλλεύῃ πρὸς ἴδιον ὄφελος. Ἡ ἐλευθερία βεβαίως, ἡτις ἐννοεῖται ως ἀπόλυτος αὐθαιρεσία, εἶνε ἀπλὴ φαντασιοκοπία συντριβούμενη ἀπέναντι τῶν γεγονότων τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου. Ἐν γένει, σήμερον ἐπικρατεῖ ἡ τάσις, νὰ θεωρῆται ὁ ἀνθρωπός μᾶλλον κοινωνικῶς ἢ ἀτομικῶς. Καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ως σύνολον, ως γένος θεωρούμενην, ἀνήκει ἡ ὑψηλὴ αὐτῇ ἐλευθερία, ἡτις βεβαίως ὄφελει πρότερον ν' ἀποκτηθῇ ως ἀνθλόποιον. Ἐν τῷ καθημερινῷ καὶ ἀπαύστῳ ἀγῶνι. Εἰς τοῦτο ἀκριβῶς τείνει ἡ ὅλη πρόοδος καὶ ἀνάπτυξις τῆς ἀνθρωπότητος, ἡτις διημέρει περισσότερον καθιστᾷ ὑποδούλους ἑαυτῇ τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ ἀφ' ἔτερου διημέρει περισσότερον ἐλευθεροῦ ἑαυτὴν ἀπὸ τῶν δυνάμεων τούτων. Ἀλλ' οἱ ἀπαισιοδόξοις τείνουσι φιλόσοφοι ἀρνοῦνται ὅτι ἡ ἀνθρωπότητης προοδεύει καὶ ἀναπτύσσεται ἡθικῶς, καὶ ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ τρίτη ρίζα τῆς ἀπαισιοδοξίας: Ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς ἡθικῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν τῇ ἀρνήσει σκοπίμου καὶ λογικοῦ σχεδίου τῆς δημιουργίας.

α) Μήπως, λέγουσι, δὲν βλέπομεν πάντα σχεδὸν λαὸν ἐν τῇ ιστορίᾳ μετά τινα περίοδον ἐσωτερικῶν καὶ ἔξωτερικῶν ἀγώνων, καὶ ὅτις διετηρεῖτο ὑγιῆς' καὶ ἀκμαίος, εἴτα ἀπὸ τοῦ ὑψους τῆς δυνάμεως του καταπίπτοντα εἰς ἡθικὴν παρακμήν, εἰς ἀκολασίαν καὶ ἀνηθικότητα, εἰς ἀμετρονός φιλοδονίαν καὶ τέλος ἀφανιζόμενον; ως λ. χ. τοὺς Πέρσας τοὺς Ῥωμαίους κτλ.

β) Μήπως οἱ ἀνθρωποὶ τῆς σήμερον εἰναι καλήτεροι καὶ εὐγενέστεροι ἢ οἱ πρὸ χιλίων ἐτῶν; Ἀφ' ἔτερου δὲ αἱ μεγάλαι πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης, αἱ σπουδαιόταται ἀνακαλύψεις τῶν φυσιοδιφῶν, τῶν ἀστρονόμων καὶ αἱ σοφαὶ θεωρίαι τῶν φιλοσόφων μήπως ἐξήσκησαν καρμάνιαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀπαιδεύτου ἐκείνου τεχνουργοῦ,

ὅστις ἵσταται παρὰ τῇ θύρᾳ τοῦ ἐγαστηρίου του καὶ περιμένει τοὺς πελάτας του, ὅπως ἄλλοτε ὁ Πέρσης ἢ ὁ Ῥωμαῖος ἔμπορος ἵστατο ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐγκωμιάζων τὰ ἐμπορεύματά του;

γ) Πᾶσα πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ ἐπιφέρουσα ὥφελειαν ἐξ ἐνδοῦ μέρους, μήπως δὲν συνεπάγεται ἐξ ἄλλου ἵσην ἀν δχι καὶ μεγαλητέραν βλάβην; Μήπως αἱ ἀτρομηχαναὶ δὲν ἐγέννησαν τὴν δυστυχίαν τῶν ἐργατικῶν τάξεων καὶ δὲν ἡνέωξαν μέγα καὶ ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξὺ τῶν μεγάλων κεφαλαιούχων καὶ τῶν ἀπόρων ἐργατῶν; Μήπως ἡ παρὰ τῷ λαῷ γενίκευσις τῶν φώτων καὶ τῶν γραμμάτων δὲν ἐπαυξάνει τὸ μῆσος καὶ τὸν φύδον τῶν κατωτέρων πρὸς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις, μήπως ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, ἐκτὸς τῆς γενικῆς ὀφελείας ἢν παρέχει, δὲν ἐπιφέρει καὶ τὴν βλάβην ὅτι καθιστᾶ τὸν ἀνθρωπὸν μηχανήν, καὶ μήπως ἡ μερίκευσις τῶν ἐπιστημάνων εἰς διαφόρους κλάδους, ἡ λεγομένη εἰδικότης ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, πλὴν τῆς γενικῆς ὀφελείας καὶ προόδου ἢν πορίζει τῇ ἐπιστήμῃ ἐν συνόλῳ, δὲν συνεπάγεται καὶ τὸ βλαβερὸν ἀποτέλεσμα τοῦ πνευματικοῦ περιορισμοῦ τῶν ἀτόμων, τῆς σχολαστικότητος τῶν καθ' ἐκάστους ἐπιστημόνων, τῆς ἐλλείψεως ὄντως φιλοσοφικῶν νόῶν δυναμένων σύν τῇ ἐξόχῳ ίκανότητι ἐν ἐνὶ κλάδῳ τῆς ἐπιστήμης νὰ ἔχωσι καὶ γενικὴν γνῶσιν τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ καὶ νὰ ἐπισκοπῶσι τὸ σύνολον τῶν προόδων τῆς ἀνθρωπότητος.

δ) Μήπως καὶ σήμερον ἔτι ὁ ἀνυψούμενος διὰ τοῦ πνεύματός του ὑπεράνω τῆς ὅλης ταύτης κινήσεως πρὸς τὰ ἀληθῆ ίδεωδη τῆς ἀνθρωπότητος καὶ προσπαθῶν διὰ τῆς ισχυρᾶς του θελήσεως νὰ πραγματώσῃ τὰ ίδεωδη ταῦτα ἐν αὐτῇ τῇ ἀνθρωπότητι, δὲν καταδιώκεται ὡς ἄλλοτε ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Χριστός καὶ δὲν ἀποθνήσκει, ἀν δχι ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἀλλ' ὑπὸ τῆς πείνης;

(Ἐπειτα τὸ τέλος.)

ΑΓΟΡΑ ΕΝΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΟΣ.

(Ἀμερικανικόν.)

 Ν Κολόρβῳ συνηντήσαμεν καὶ ἐγνωρίσαμεν αὐτὸν κατὰ πρώτην φοράν. Ἡτο ὁ γνησιώτατος τύπος τῶν μάταιοσχόλων ἐκείνων νέων, οἵτινες δολον αὐτῶν τὸν καιρὸν κατατρίβουσι περιφερόμενοι εἰς τὰς ὁδούς, ἀπὸ καφενείου εἰς καφενεῖον, ἀπὸ ξενοδοχείου εἰς ξενοδοχεῖον, καὶ τοὺς δόποίους οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι «flâneurs». Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος τριοδίτης ἐφοάνετο νὰ εἰνε πλουσιώτατος.

Τὰς περισσοτέρας φοράς ἐβλέπομεν αὐτὸν εἰς τὸν μέγαν ἐξώστην τοῦ ξενοδοχείου καθήμενον καὶ περιστοιχούμενον ὑπὸ τῶν πρώτων τῆς πόλεως ἀδαμαντοπωλῶν, ἀγοράζοντα ἢ ἀνταλλάσσοντα πολυτίμους λίθους. Πολλάκις εἰδομεν αὐτὸν ἀγοράζοντα λυχνίτας, σαπφείρους, πολυτιμοτάτους μαργαρίτας, λαμπροτάτους κεραυνίτας, καὶ ἄλλους λίθους μεγίστης ἀξίας, οἵους δύναται τὰ ἔχῃ ὁ ἔχων ἔκτακτον ἀφθονίαν χρημάτων. Ἡτο δρᾶς ἀληθῆς gentleman κατὰ τοὺς τρόπους καὶ οὐδέποτε ἔκαμνεν ἐπίδειξιν τοῦ πλούτου του ἐξεπάτηδες καὶ ἀνευ ἀνάγκης. Οι πολύτιμοι λίθοι εἶχον δι' αὐτὸν

ιδιάζον τι θέλγητρον, καὶ τὸν ἐμάγευον — δπως μαγεύουσι καὶ πλείστους ἄλλους. Πολλάκις ἔλεγεν ὅτι ζητεῖ νὰ εὕρῃ ἐνα ἀδάμαντα ἀληθῶς πολύτιμον, ἄριστον, πρώτης τάξεως· ἤθελε νὰ εὕρῃ λίθον, μὴ διαμείναντα ποτὲ εἰς τὰς χεῖρας ἐνεχειροδανειστοῦ, ἄγνωστον, ἀκηλίδιωτον καὶ ἀνευ γενεαλογίας τῶν προκατόχων του, λίθον, τοῦ δόποίου τὸ πῦρ καὶ ἡ λάρμης νὰ μὴ ἐδαυμάσῃ εἰσέτι ὑπὸ ἄλλων, νὰ μὴ ἐλατρεύῃ, νὰ μὴ κατεβιβάσῃ ἢ νὰ μὴ ἐζητήθῃ ὑπὸ τοῦ μεγάλου κόσμου. Ἐκ τῆς δομίλιας του τούλαχιστον ἐφάνετο ὅτι ἐξήτει πάντα ταῦτα καὶ ἡμεῖς δὲν ἀμφεβάλλομεν ὅτι θὰ εὕρῃ τὸ ζητούμενον, πρὶν ἢ ἐγκαταλίπῃ τὴν πόλιν.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εὑρίσκοντο ἔκει εἰς τὸν δρμον ἡγκυροβολημένα πέντε μεγάλα θωρηκτά. Ὑπὲρ τοὺς ἐβδομήκοντα ἐπιβάτας πρώτης θέσεως ἦσαν ἔκει περιμένοντες νὰ ἐπιβῶσιν εἰς ἄλλο πλοιον καὶ ἡναγκασμένοι ως ἐκ τούτου νὰ διαφείνωσιν ἐν Κολόρβῳ δύο ημέρας. Ἐν τῷ ξενοδοχείῳ υπῆρχε κατὰ τὰς δύο ταῦτας ἡμέρας ἔκτακτος κίνησις καὶ ζωηρότης ἔνεκα τῆς